

9. Адамс Р. Основы аудита / Р. Адамс. – М. : Аудит : ЮНИТИ, 1995. – 398 с.
10. Велш Глен А. Основы фінансового обліку / А. Велш Глен, Г. Шорт Деніел ; пер. з англ. – К. : Основи, 1999. – 687 с.
11. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль / пер. с англ. Ф. Х. Найт. – М. : Дело, 2003. – 360 с.
12. Шумпетер И. Теория экономического развития / И. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 539 с.

Отримано 30.03.2012. ХДУХТ, Харків.

© Г.В. Блакита, Т.С. Шилова, 2012

УДК 338.48

А.С. Крутова, д-р екон. наук, проф.

С.Е. Маркарова

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто поняття туризму згідно з чинним законодавством. Класифіковано види туристичної діяльності. Досліджено механізм укладання договорів, за якими працює суб'єкт туристичної діяльності. Визначено перспективи розвитку внутрішнього туризму.

Рассмотрено понятие туризма согласно действующему законодательству. Классифицированы виды туристической деятельности. Исследован механизм заключения договоров, по которым работает субъект туристической деятельности. Определены перспективы развития внутреннего туризма.

The notion of tourism under the law. Classified types of tourism activities. The mechanism of contracting, which is the subject of tourism. Perspectives of development of inbound tourism.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні туризм став визначальним чинником задоволення очікувань в отриманні нових вражень, оздоровленні, набутті знань, відпочинку тощо. За своєю природою туристична мотивація може бути визначена як спонукання людини, спрямовані на задоволення рекреаційних потреб, залежно від його індивідуальних фізіологічних та психологічних особливостей, системи поглядів, цінностей, схильностей, освіти. А все

ж таки, туризм є, передусім, економічною категорією, оскільки тісно пов'язаний з продажем послуг, отриманням доходів, створенням робочих місць, займає провідні позиції серед експортних галузей економіки, має великий вплив на формування валового внутрішнього продукту та є своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку, оскільки створює інтегровані зв'язки між такими економічними галузями як зв'язок, транспорт, будівництво, виробництво, сільське господарство тощо.

Прискорені темпи росту туристичної галузі, обсяги валютних надходжень, що впливають на галузі економіки, є основою формування туристичної індустрії – взаємопов'язаної системи юридичних та фізичних осіб, діяльність яких пов'язана зі створенням і реалізацією туристичного продукту.

Суб'єкти туристичних послуг здійснюють свою діяльність виходячи зі всебічного дослідження очікувань та прагнень потенційних замовників продукту, що дозволяє сформувати пакет послуг, реалізація якого, як очікується, забезпечить отримання доходу. Також вони мусять повністю дотримуватися юридичного підґрунтя питання для уникнення складностей та суперечностей, мінімізації ризиків та укріплення конкурентних позицій. У цьому аспекті особливої актуальності набуває питання щодо організації туристичного бізнесу та налагодження технології створення туристичного продукту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Туристична галузь привертає увагу теоретиків і практиків, вчених і дослідників – розглянуто вплив індустрії туризму на економіку країни, приділено увагу мотиваційним аспектам, що сприяють просуванню туристичного продукту на світові ринки, проаналізовано економічні основи туристичної діяльності. Проте не зайвим є поглиблення дослідження, орієнтованого на розкриття загальних організаційно-методичних аспектів запровадження туристичної діяльності та створення туристичного продукту.

Мета та завдання статті. Метою проведеного дослідження є визначення економіко-правових аспектів організації туристичної діяльності. Для досягнення поставленої мети визначено наступні завдання: дослідити поняття туризму згідно з чинним законодавством; визначити класифікаційні види туристичної діяльності; проаналізувати механізм укладання договорів, за якими працюють суб'єкти туристичної діяльності; визначити перспективи розвитку в'їзного туризму як рушійного механізму укріплення вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Природа туризму є дуалістичною, оскільки туризм – це особливий вид подорожей, а з іншої точки зору – діяльність з організації та здійснення подорожей.

Відповідно до чинного законодавства туризм є тимчасовим виїздом особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових або інших цілях без провадження оплачуваної діяльності в місці, куди така особа відбуває [4].

Також туристична діяльність може бути охарактеризована як діяльність, пов'язана з формуванням, просуванням і реалізацією туристичного продукту, тобто комплексу послугу з перевезення та розміщення, що здійснюється на платній основі відповідно до договору з реалізації туристичного продукту.

У сфері туризму основними суб'єктами туристичної діяльності визначають туроператорів та турагентів.

Туроператори – це юридичні особи, що здійснюють діяльність з організації та забезпечення створення туристичного продукту, реалізації та надання туристичних послуг, а також посередницьку діяльність із надання характерних і супутніх послуг. Турагенти – це юридичні особи, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів і туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, тобто надають послуги з організації проживання, харчування, екскурсійного обслуговування, а також із реалізації супутніх послуг. Ще одним ключовим суб'єктом формування туристичного продукту є фактичні його постачальники – готелі, екскурсійні бюро, які реалізують продукт непрямо, а через туроператора або турагента.

За характером переміщення туристів щодо місця постійного проживання виділяють три типи туризму: в'їзний, виїзний та внутрішній.

В'їзний туризм передбачає подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території. Він є ефективним напрямом розвитку міжнародного туризму. Вигода полягає в тому, що іноземний турист (особа, яка здійснює подорож із метою туризму в іншу країну, що не є країною її постійного місця проживання і знаходиться за межами її звичайного середовища, на термін не менше 24 годин, без заняття оплачуваною діяльністю), відвідуючи певну країну, ввозить іноземну валюту. Відповідно, відбувається збільшення державного бюджету за рахунок грошей іншої держави. Крім того, з'являється велика кількість нових робочих місць в різних областях індустрії туризму, що забезпечує зайнятість населення і впливає на підвищення рівня життя країни в цілому. Виїзний туризм – це подорожі до інших

країн громадян України та осіб, які постійно проживають на її території. Він передбачає вивезення туристами капіталу за межі країни, що негативно позначається на економіці. Дохід держави від виїзного туризму включає податки, отримані від суб'єктів туристичної діяльності та сфери перевезень. Незадіяними залишаються галузі, що входять до складу індустрії туристичного бізнесу.

Внутрішній туризм – це туристична діяльність та обслуговування туристів країни на її території – в межах території України осіб, які постійно проживають в країні. Відбувається перерозподіл капіталу країни між різними регіонами і при цьому залишається в межах країни, що стабілізує національну економіку. За рахунок удосконалення внутрішнього туризму відбувається розвиток інших галузей, пов'язаних із туризмом, що сприятливо позначається на економіці країни та забезпеченні міжнародного (виїзного) туризму.

На підставі інтеграційних зв'язків між типами туризму, можна виділити наступні види [5]:

- міжнародний – поєднання в'їзного та виїзного туризму.

Міжнародний туризм для України є досить молодою галуззю, що знаходиться на етапі становлення, проте має всі необхідні умови для інтенсивного розвитку – знаходячись у самому центрі Європи, на перехресті важливих міжнародних транспортних коридорів, має сприятливі природно-кліматичні умови, багаті історико-культурні можливості, людські та матеріальні ресурси;

- національний – поєднання внутрішнього та виїзного туризму.

Туроператори можуть реалізувати туристичний продукт як самостійно, так й із залученням турагентів – у цьому випадку між ними укладаються письмові агентські договори. Обов'язковою умовою укладання такого договору є наявність у турагента ліцензії – спеціального дозволу на здійснення конкретного виду діяльності з обов'язковим дотриманням ліцензійних вимог і умов, виданого органом, що ліцензує, юридичній особі або індивідуальному підприємцю.

Відносини щодо формування туристичної послуги мають бути оформлені відповідними договорами [2]:

- агентські, доручення, комісії, реалізації послуг – між постачальниками та туристичними операторами;

- посередницькі – між туроператором та турагентом.

- прямі – укладає туристичний оператор (туристичний агент) із замовниками послуг (туристами), що має вигляд ваучера (картки з номером, де зазначено суттєві умови договору).

Фактично прямі договори між турагентом і туроператором є різновидом агентських договорів, а винагородою турагента є різниця між вартістю поставленого туристичного продукту та вартістю витрат, понесених на його придбання [1].

Згідно з п. 207.5 Податкового кодексу України турагенти працюють за посередницькими договорами [3]. При цьому базою оподаткування є сума комісійної винагороди турагента, яка нараховується (виплачується) туроператорами, фактичними постачальниками коштів, а також за рахунок коштів, отриманих від туриста. У договорі суму винагороди турагенту і туроператору доцільно зазначати з урахуванням податку.

Договір (контракт) про надання туристичних послуг укладається між суб'єктами туристичної діяльності, а також між ними та споживачами туристичного продукту (туристами). Договір повинен визначати обсяг, умови та якість надання послуг, порядок оплати та розрахунків, термін дії, права та обов'язки сторін, їх відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору. Договір (контракт) укладається у письмовій формі, скріплюється печатками та підписами сторін. Договір (контракт) між суб'єктом туристичної діяльності і туристом або групою туристів вважається укладеним з моменту оплати вартості туру та видачі туристу чи керівнику групи туристського ваучера.

Суб'єктам туристичної діяльності, при складанні договорів про надання туристичних послуг, необхідно дотримуватися певних вимог. При організації виїзного туризму між суб'єктами туристичної діяльності та іноземними партнерами необхідно скласти відповідні договори в письмовому вигляді. Договори з іноземними партнерами (та додатки до них), складені іноземною мовою, повинні бути перекладені на українську мову.

Під час реалізації туру туроператором, через турагента необхідно скласти відповідну угоду в письмовій формі. Відповідно до складених угод туроператор розробляє програми та калькуляції на кожен тур, які додаються до угоди.

Під час реалізації послуг із розміщення на території України, суб'єкти туристичної діяльності складають договори із суб'єктами колективних засобів розміщення, які повинні надавати копію сертифіката відповідності готельних послуг та послуг харчування, сервіс-характеристику засобу розміщення для використання її туроператором у рекламі туристичних послуг.

Суб'єкти туристичної діяльності під час організації внутрішнього та виїзного туризму зобов'язані в письмовій формі

складати з туристом договір про надання туристичних послуг. Під час формування групи туристів суб'єкт туристичної діяльності повинен складати договір окремо з кожним туристом. Якщо до складу групи входять неповнолітні діти, договір укладається між суб'єктом туристичної діяльності та їх батьками або опікунами.

Суб'єкти туристичної діяльності, як і при здійсненні господарської діяльності з організації виїзного, внутрішнього туризму, екскурсійної діяльності, надають послуги у сфері активного туризму і повинні ознайомити туристів з елементами ризику і небезпеки кожного конкретного туристичного походу та заходами щодо запобігання нещасних випадків.

В інформаційних матеріалах, що додаються до договору з туристом, має бути повідомлено про природні труднощі туристської траси, необхідний рівень особистої фізичної підготовки туриста, особливості індивідуального спорядження.

Підставою для отримання туристом або групою туристів, обумовлених договором (контрактом) туристичних послуг та документом, що визначає їх статус, є туристський ваучер затвердженого зразка. Туристським ваучером підтверджується гарантія оплати направляючого туристичного підприємства приймаючому послуг, які можуть надаватися туристам відповідно до умов договору. Бланк туристського ваучера має бути виготовлений друкарським способом у трьох примірниках одного номера на папері формату А-5 і є документом суворої звітності. Перший і другий примірники правильно заповненого туристського ваучера видаються під підпис туристу або керівнику туристської групи перед початком подорожі, а третій – зберігається в бухгалтерії направляючого туристичного підприємства. У першому пункті обслуговування туристи пред'являють перший і другий примірники туристського ваучера. В останньому місці маршруту туристом або керівником групи робиться відповідний запис в обох примірниках туристського ваучера, які підписуються і скріплюються печаткою приймаючого туристичного підприємства. Перший примірник залишається у приймаючого туристського підприємства, а другий – повертається направляючому туристському підприємству.

Туристська путівка (ваучер) повинна обов'язково містити:

- найменування та місцезнаходження суб'єкта туристичної діяльності, місце і дату видачі туристичної путівки, назву туру;
- ПІБ туриста, паспортні дані (у разі групової поїздки ПІБ керівника групи з доданим списком групи);

– місце і дату початку і закінчення маршруту, його тривалість, вид транспорту;

– назва, адреса і номер телефону засобу розміщення, його тип, режим харчування (при розміщенні в готелі вказується його категорія, відповідно до сертифікату відповідності);

– перелік послуг, загальну вартість послуг, передбачених договором, номер підтвердження бронювання розміщення;

– умови і причини, які можуть стати підставою для розірвання договору надання туристичних послуг.

Недійсним вважається туристський ваучер з виправленнями, незаповненими або частково заповненими пунктами, а також з відсутньою печаткою направляючого туристичного підприємства. До туристського ваучеру на групу додається список туристів, завірених печаткою направляючого туристичного підприємства. У списку вказується номер туристського ваучера, ПІБ кожного туриста, рік народження, серія та номер паспортів.

Пріоритетним напрямом діяльності вітчизняної туристичної індустрії є розвиток внутрішнього туризму – організація туристичних та екскурсійних маршрутів по Україні переживає сьогодні друге народження, адже інтерес до багатой історії та культури країни зростає з кожним роком. У рамках внутрішнього туризму суб'єкти туристичної діяльності пропонують організацію: зимового та літнього відпочинку; турів вихідного дня; екскурсійних послуг та лікувально-оздоровчого туризму. Помітне зростання популярності внутрішнього туризму пов'язано з розвитком інфраструктури відпочинку, відкриттям нових маршрутів, гірськолижних трас, організацією нових екскурсійних програм. Замовники мають можливість ознайомитися з визначними архітектурними пам'ятками, відвідати музеї та галереї, помилуватися лісами і парками, насолодитися морськими і гірськими пейзажами, відпочити в кращих українських здравницях. Внутрішній туризм розвинений практично на всій території України, проте його визначними центрами є Крим, Карпати та м. Київ. Саме ці регіони щорічно відвідують мільйони жителів України з метою відпочинку, лікування, огляду визначних пам'яток і заради розваги.

Висновки. Основним чинником, який характеризує туристичну діяльність як інвестиційно-привабливе середовище, є швидкий термін окупності вкладених коштів. У загальному вигляді туристичний бізнес є однією з найбільш швидкозростаючих галузей підприємницької діяльності, а частка міжнародного туризму в загальному обсязі експорту та зарубіжного обороту грошових коштів динамічно зростає з кожним роком. Визначальною особливістю туристичного бізнесу є те,

що він стимулює розвиток інших галузей господарства, зокрема, туристичної інфраструктури, зростання якої позитивно впливає на рівень зайнятості та знижує безробіття. Розвиток туристичного бізнесу є необхідним для економіки держави в цілому, що вимагає відповідної підтримки та субсидій, які стануть ефективними інвестиціями.

Список літератури

1. Золотухін О. Внутрішній туризм / О. Золотухін // Баланс. – 2012. – № 2. – С. 75–90.
2. Омельницька З. В'їзний і виїзний туризм / З. Омельницька // Баланс. – 2012. – № 2. – С. 66–74.
3. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>>.
4. Про туризм [Електронний ресурс] : закон України. – Режим доступу : <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4385-17>>.
5. Сушко Н. В. Тенденції розвитку міжнародного туризму в Україні [Електронний ресурс] / Н. В. Сушко // Наукові праці. – Вип. 49, т. 62. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/History/2006_49/49-13.pdf>.

Отримано 30.03.2012. ХДУХТ, Харків.

© А.С. Крутова, С.Е. Маркарова, 2012

УДК 64.012.7:640.432

І.О. Белебеха, д-р екон. наук, проф.

А.П. Грінько, канд. екон. наук, проф.

О.О. Кваша, асист.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДСИСТЕМИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Розглянуто та запропоновано основні методичні підходи до організації підсистеми управлінського обліку на підприємствах ресторанного господарства.

Рассмотрены и предложены основные методические подходы к организации подсистемы управленческого учета на предприятиях ресторанного хозяйства.

It is considered and offered basic methodical approaches to organization of subsystem of administrative account on the enterprises of restaurant economy.